

244

(A régi pesti képviselőház 1861. évi pályázata)

Az 1843. évi pozsonyi országgyűlésen szavazták meg a követek Pesten állandó országház építését, melynek során 1845-ben pályázatot írnak ki, 32 terv be is érkezik, az első díjat Feszli Frigyes románba oltott mór díszítésű terve nyeri. Az országház felépítése azonban csak terv maradt, az 1847-i országgyűlés ismét a pozsonyi kaszárnyaalakú házban gyűlt össze. 1848-ban Pestre költözik ugyan az országgyűlés, de akkor is csak a városi régi redout termeiben ülésezik.

Az 1848—49. évi szabadságharc bukását hazánkban katonai kormányzat és Haynau rémuralma követi, majd azt hamarosan a polgári-katonai önkényuralom a „Bach rendszer” váltja fel. A Bach korszak elnyomó politikájával szemben a magyarság ellenáll. A külpolitikai helyzet és a közhangulat nyomása 1860-ban a Bach rendszer bukásához vezet és 1860 októberében Ferencz József az ún. „októberi diploma”-val, majd 1861 februárjában a „februári pártens”-sel az országgyűlést 13 évi szünet után 1861. április 2-ára törvénysértően Budára hívja egybe, majd a magyarság közhangulatának nyomására — miután a megyék, városok, még Buda fővárosa is tiltakozik a törvénysértés ellen, mert az 1848. IV. tc szerint az országgyűlés — amennyiben Pest városa megfelelő helyiséget a képviselők rendelkezésére tud bocsájtani — Pesten tartassék.

Pest városa az országgyűlés ideiglenes helyül a képviselők számára a Nemzeti Múzeum nagytermét biztosítja hosszas keresgélés után², melyben 1861. április 6-án a képviselők testülete megtartja első ülését.

Már a második ülésén napirendre tűzik egy ideiglenes képviselőház építését, miután a múzeum nagytermének az akusztikája rossz, a nyári időszakban a hőség nagy, télen pedig a fűtés nehézségekkel jár. A képviselőház ezen az ülésen bizottságot küld ki a szükséges tervek és költségvetések elkészíttetésére, melyre az ország neves építészeinek reprezentánsait szólítják fel. A megbízott építészek saját elképzelésük alapján, pontosabb program megadása nélkül készítik el terveiket, (mert a fő cél, — miután ideiglenes jellegű képviselőházzal volt szó — az olcsóság, a takarékosság) ez aztán az oka annak, hogy a tervek széles skálájá érkezik be elbírálásra.

Ybl Miklós 3 tervet is benyújt. Fából megépítendő országház tervét — melynek építési idejét 6 hétben jelölte meg — a bizottság mint tűzveszélyest elveti. Az épület magában foglalt volna egy nagy tanácskozási, valamint két bizottsági termet. Felépítési költsége belső felszereléssel együtt 75 343,31 Ft.

Másik tervezete szerint Ybl a Nemzeti Múzeumhoz kapcsolódó épülettel biztosította volna a képviselőház tanácskozó termét, míg a felsőház számára tanácskozó helyül a Nemzeti Múzeum nagyterme maradt volna. Ybl harmadik terve a Lovardának képviselőház céljára történő átalakítása. A Nemzeti Múzeumhoz kapcsolódó épület a belső felszereléssel 93 000,— Ft-ot, míg ez utóbbi a belső felszerelés nélkül 32 685,— Ft-ot igényelt.

A bizottság egyiket sem javasolja elfogadásra. Hasonlóképpen elutasítandónak véli Metelkának a Lovarda átépítésére, valamint Ganz A. vasgyár tulajdo-

nosnak vasból építendő képviselőházra vonatkozó tervét, melynél tanácskozó termet, 6 bizottsági termet és mellék-helyiségeket tervezett 58 000,— Ft-os építési költséggel, a belső felszerelések költsége nélkül. Az építési időtartamot 3 hónapban jelöli meg.

Yblhez hasonlóan Wieser Ferenc építész is tervezi a Nemzeti Múzeumhoz toldaleképzületet, azonban a bizottság ezt is elutasításra javasolja „mert ha már az ország egy ideiglenes országház építéséről gondoskodik, ohajtando lenne, hogy a Nemzeti Múzeum, mint országos intézet minden helyiségeit a törvény által kijelölt nemes ceira ismét kellőleg használhassa” hangzott az indoklás.

Tárgyalási alapot szolgálhatott Kauser Lipót teglából építendő alsóházra, valamint Wieser Ferenc téglából létesítendő also és felsőházra benyújtott terve és költségvetése.

Kauser az alsóház felépítését 10 heti időtartamban jelöli meg a költségeket belső felszerelés nélkül 70 458,— Ft-ban. Wieser Ferenc 12 heti időtartamra vállalja az also és felsőház céljait szolgáló épület felépítését kváderkö burkolattal 130 000,—Ft-os költséggel, mely a belső felszerelése árát ugyancsak nem foglalja magában.

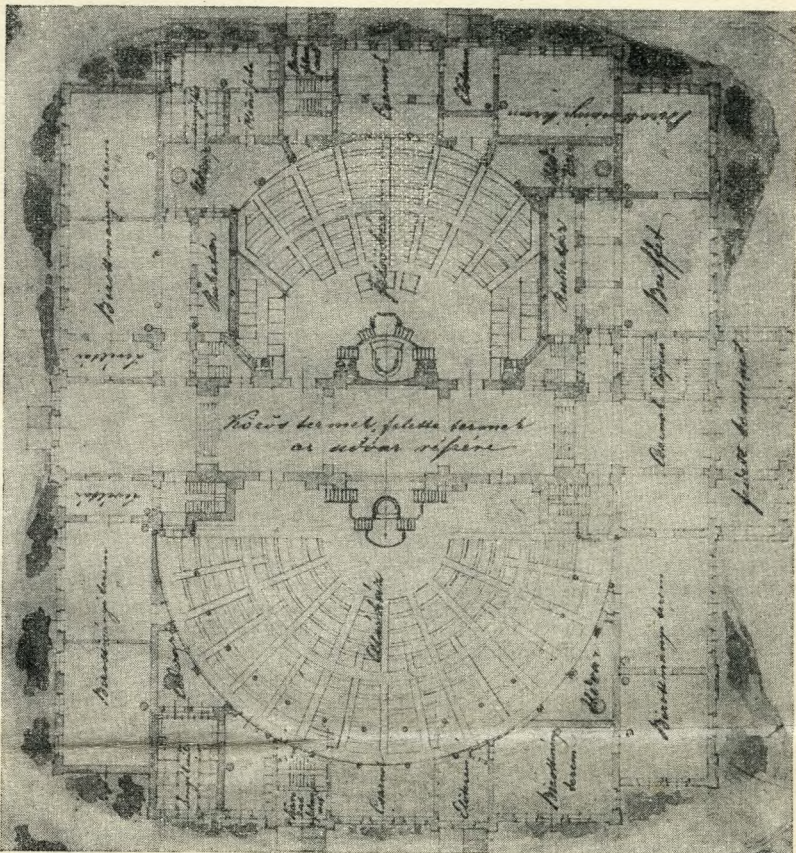
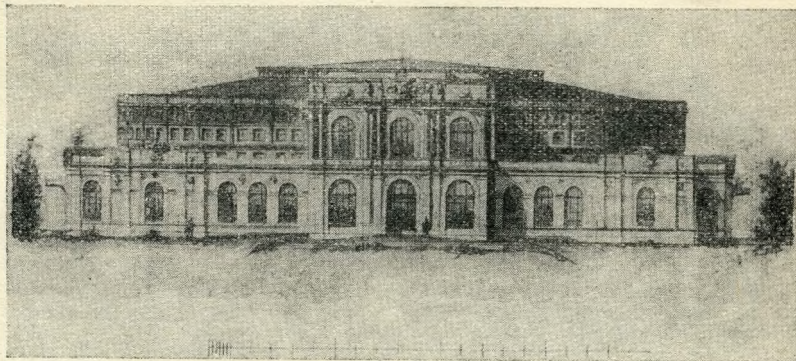
Lonyay Menyhért előterjesztésében Wieser Ferenc tervét tartja kedvezőbbnek és éppen ezért elfogadhatónak, mert mind a képviselőház, mind a felsőház tanácskozó termei külön bejárattal épülnének, míg Kauser Lipót terve alapján csak a képviselőház kapna otthont és a felsőház a Nemzeti Múzeumban kényszerülne elhelyezkedni.³

Wieser Ferenc országház épülete a tervezet szerint neoreneszánsz fogalmazású egyemeletes a/b/c/c/c/d/d/d/c/c/c/b/a homlokzatritmusú. A bejárat a középrizalittal erősen hangsúlyos, ezt még fokozzák az oszlopszéken nyugvó páros oszlopok, melyek a főpárkány felett golyvázódnak. Az íves keretezésű ablakokat páros oszlopok fogják közre. A középrizalított attika fal koronázza, melyet a magyar címer ékesít. A homlokzatot féloszlopok tagolják. Az épületet két sarokrizalitt fogja közre, melyek az övpárkánynál zárodnak, felette mellvédfal.

A homlokzatot — a középrizalitt kivételével — a főpárkány felett bábos körkorlát zárja le. A kompozíció frontális, a főbejárat gazdagon kiemelkedik.

A középrizalittal a fedett bejáron keresztül jut a belépő — a terv szerint — a hallba, majd 5 lépcsőn továbbhaladva hosszú folyosóra ér, melyből balra a képviselőház, jobbra a felsőház tanácskozási helyiségei nyílnak. Egyébként mindkét helyiség külön bejárattal is megközelíthető. A két ház tanácskozási termét elválasztó folyosó az épület hossz tengelyében fekszik, a kereszttengegyben helyezi el a tervező a tanácskozó helyiségek külön bejáratát és ez a vonal metszi a két ház elnöki emelvényét.

Wieser az épületet nem a telekvonalra tervezi, hanem előkert meghagyásával a telek közepére, ez nagyobb nézőtávolságot biztosít az utca felől, mellyel az épület architektúrájának térbelisége fokozódik. Az országház a régi Füvészkertben a mai bölcsészeti kar köztetani intézetének helyén került volna felépítésre.

Wieser Ferenc Országház-terve 1861. IV. 24-i kelettel. Az Országos Levéltár, eredetiről készült reprodukció.

¹ Pest város levéltára tanácsi iratok 2479/861 Buda főváros levele: „Kedves Barátaink és Atyámfiai! Midőn mi Buda főváros közönsége az 1848-iki szentesített törvények alapján köztörvényhatósággá alakultunk, ezen törvényeinkben szilárd ragaszkodásunkat tűztük ki változhatatlan vezérelvünkül.

Ez elvből kiindulva már első közgyűlésünkben a követek választása iránt tett intézkedéseinknél határozatilag kimondtuk, miszerint a törvény világos rendelkezésével fogva országgyűlés helyül Pest várossa lévén kitűzve habár annak Budán tartása közgyűlésünkre nézve előnyösebb lenne is, hódolva a törvény parancsának köveiteket Pestre küldendjük.

Melly határozatunkat a mai nap tartott közgyűlésünkben oda terjesztettünk ki, miszerint tisztelt Barátaink és Atyámfiai azon tetteleg fogantatba vett intézkedését, hogy országgyűlési helyiségeknek Pesten leendő rendezéséről áldozatkészen gondoskodtak, nemcsak törvényesnek elismerjük és pártoljuk, hanem ezen czél kiviteléhez azáltal akarunk hozzájárulni, hogyha az országgyűlési helyiségek rendezésére szükséges költségek az országos pénztárból nem fődőzhetnek, mi azoknak aránylagos megtérítésére magunkat lekötelezzük és egyéb tekintetben is szíves közreműködésünket felajánljuk és biztosítjuk.

Melly ebbeli határozatunk mielőbbi közlését szoros kötöttségünkre tartva és a szükséges intézkedések iránti barátságos felszólításunkat elvárva maradtunk Tisztelt barátaink és Atyámfiaink kelt Budán 1861. évi Bajtmas hava 11-én tartott közgyűlésünkből készítményes barátjai Buda főváros közönsége”

² Pest város levéltára tanácsi iratok 2764, 5769, 4793 sz. Kútfő XI. 10/861 sz. 1861. jan. 16-i közgyűlési jkv. A terem választásra és költségvetés készítésére kijelölt költség Staffenberger István, Perger Ignác, Kléh István. Pest város levéltára tanácsi iratok 5884 sz. Közgyűlési jkv. 1861. febr. 1. Ybl Miklós építész, Wagner János építőmester, Pribeik Béla városi főmérnök nyilatkozata szerint a lovarda átalakítási költsége 32865,— Ft-ra rug. Kútfő száma: XI. 10/861.

Sajnos nem tudjuk és nincs rá adatunk, hogy Ybl, Metelka, Ganz és Kauser terve formailag milyen lehetett, miután az Országos Levéltárban csupán Wieser Ferenc keletkezett (1861. április 24.) vízfestménye terve (főhomlokzat és alaprajz) maradt fenn.

A képviselőház kiküldött bizottsága hazánk akkori neves építészei közül szelített fel néhányat a terv elkészítésére.

Arról nincs tudomásunk kiket szelített fel, de tudjuk, — mint az előbbiekben vázoltuk — kik adtak be rá tervet.

Ybl, mint a Károlyiak építésze, ekkor már felépítette a főtéri templomot (1845—1855) ezzel egyidőben 1845—1849 között építte át a főtéri kastélyt, 1858-ban építte fel az 1948-ban lebontott Nemzeti Lovardát, 1850 körül Káloz közelében hőrcoégi pusztán Zichy Pálnak Anna-vár nevű kastélyát, 1855-ben építte fel az ún. Unger házat (V., Múzeum krt. 7.) 1857-ben Károlyi Ede számára a radványi kastélyt, 1860-ban kezdte el Széchenyi István nagycenki kegyúri templomának építését és ugyanebben az évben kap megbízást az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár Lánchíd téri palotájának tervezésére.

Ybl ekkor már Pest legelfoglaltabb mestere, országos híru építészünk és mint érdekességet kell megemlítenünk, hogy Schmerling osztrák államminiszter 1864. július 29-én átiratban⁴ megkereste a helytartótanácsi elnökséget, hogy ajánlja a Bécsben építendő parlament tervének és költségvetésének a megadott program szerinti kidolgozására jelesebb magyar építészeket. A helytartótanács elsősorban a Pesten lakó Ybl Miklóst ajánlja, akit általában a legszorgalmasabb és legjobban foglalkoztatott építésznek ismernek. Másodsorban Gerster Károly, Frey Lajos, Mátyás Hugó, Wieser Ferenc, Feszly Frigyes, Szkalniczky jöhet számításba. Ügyes építészek még Wechseltmann Ignác, Wagner János és Diescher József, bár ezek inkább kivitelezők.

A pályázaton részt vett másik jelentős mester Wieser Ferenc, kit művészettörténészeink nesztora Lyka Károly a magyar romantizmus egyik legderekabb mesterének nevez.⁵

Wieser ekkor már felépítette a venecéi gótikus stílusban tervezett Pichler házat 1855—1857 (V., Alapár Gyula u. 9.) 1858—63 években építte a ferences templom romantikus ízlésű toronysisakját. 1853-ban építette át Pollack Mihály művét az V., Kossuth Lajos u. 3. sz. Horváth házat a gótika formanyelvén, 1854-ben építte a VI., Nagymező u. 14. sz. kétemeletes romantikus sarokházát.

1860-ban építte át Pollack Mihály 1833-ban épített kétemeletes klasszicista házát, 1861-ben a Hild József építtette kétemeletes klasszicista sarokházát (IX., Ráday u. 11—13).

Kauser Lipótnak is tudunk néhány nagyobb építkezéséről (pl. Rákóczi út 15. jelenlegi kétemeletes klasszicista ház I—II. emeletének ráépítése 1853-ban, vagy az V., Guszev u. 3. Brein Ignác 1829-ben épített kétemeletes házát építte át háromemeletessé és alakítja ki romantikus homlokzatát).

A képviselőház 1861. április 7-én hozta határozatot a tervek és költségvetések pályázat útján történő beszerzésére, erre igen szűk határidőt szabhatnak, mert az eddigi ismereteink szerint egyedüli fennmaradt terv 1861. április 24-én kelt, tehát mintegy két hét alatt készülni kell. Elgondolkoztató ez a rövid tervezési idő, ugyanis napjainkban, amikor az ember a végtelenben fénylő csillagokat érinti, amikor az űrhajó álomszerű gyorsasággal éri el a kozmoszt, ilyen középület tervének elkészítése hónapokat, sőt néha éveket vesz igénybe.

Feltűnő, hogy a kor nagynevű mesterei közül Feszly Frigyes a magyar romantizmus építészetének kimagasló alakja, Pán József, Mátyás Hugó, Gerster Károly a pályázatra nem adnak be tervet. Szembeötlő Feszly távolmaradása a pályázattól, miután 1845-ben országos tervére első díjat nyer. Feltehetően a Vigadó építése miatt nem vesz részt a pályázaton, miután a mű megalkotásával művésznünknek rendkívüli nehézségekkel kell megküzdenie. A tanácsal a határidők miatt, az iparosokkal pedig, mert az új formákat csak nehezen tudják előállítani. Feszly az épület minden apró részéhez saját maga készít rajzokat. E nagymérvű leköötöttsége mellett értjük csak meg, hogy miért nem készít tervet 1861-ben a felépítendő képviselőházra.

Pán József ebben az időben végzi az V., Nádor u. 3. és a VII. Holló u. 15. átalakítását, illetőleg utóbbi emeletráépítését.

Bőségesen van munkája Mátyás Hugónak is, aki egy sor romantikus ház építésével melletti ipariskolai tanító is.

Gerster Károly ebben az időszakban építte az V., Guszev u. 15., Guszev u. 17. és a Gyulay Pál u. 5. sz. épületeket, melyek kapacitását teljesen lekötik, de 1861-ben Budán pályázatot hirdetnek egy népszínház tervére, az első díjat művésznünk és Trey Lajos közös terve nyerte el, kivel együtt építte az V., Guszev u. 17. sz. házat is.

Az ideiglenes képviselőház építésével kapcsolatosan több képviselő javaslata: mindaddig ne döntsenek az építésről,

míg az uralkodótól az „októberi diplomát” és a „februári pátenst” elutasító feliratra a válasz megérkezik, mert amennyiben az uralkodó azt nem fogadja el, úgy az a képviselőház feloszlatását vonja maga után.

A képviselők egy részének álláspontja szerint az országos felépítése sürgős, mert ha a képviselőházat a felirat elutasítása folytán fel is oszlatják, azt 2—3 hónapon belül úgys összehívják és csak ürügyül használhatná fel az uralkodó az országgyűlés Budára történő összehívását azzal az indoklással, hogy Pestnek nincs megfelelő helyisége az országgyűlés megtartására.

Bónis képviselő szerint a képviselőház csak akkor tárgyalja az országos felépítést, ha a feliratra a válasz leérkezik. „Ami az argumentumot illeti — mondotta — mely szerint, ha más országgyűlés hivatik össze, akkor legalább ürügyül nem használhatná fel az: hogy Pesten nincs helyiség, tehát menjenek Budára, erre azt válaszolom, hogy hitem szerint, ha az újonnan összehívandó országgyűlésnek nem lesz annyi hazafiúi érzelme, hogy a törvények nyílt rendeletét megtartsa, akkor akármilyen ideiglenes országos felépítéssel Pesten az nem fogja elzárni attól, hogy Budára át ne menjen.”

Deák Ferenc javaslatára végül is nem tárgyalják le az uralkodói leirat megérkezéséig az országos felépítést.⁶

A képviselőház a feliratra — melyre a választ az uralkodótól várta — kifejezte ragaszkodását az 1848-as törvényekhez, kijelentette, hogy a magyar országgyűlés a birodalmi tanácsba követeket nem küld. Követelte az országgyűlés kiengesztelését Erdély és Horvátország követeivel, az önrendelkezési jogot az adó és katonamegajánlás kérdésében s a felelős magyar minisztérium kinevezését.

Az osztrák kormány 1861-ben elég erősnek érzi magát a felirat visszautasításához és 1861. augusztus 21. napján kelt leirattal 5 hónapi működés után Ferenc József az országgyűlést feloszlatja.⁷

Ezzel az intézkedéssel az ideiglenes képviselőház felépítése is feleslegessé válik, annak felépítésére nem kerülhet sor.

Ezzel a szerény kis cikkünkkel egyrészt emlékeztetni akartunk a 100 éve lezajlott építészeti tervpályázatra, másrészt további adalékokat kívántunk adni a régi pesti képviselőház történetéhez, melyet 4 évvel később Ybl Miklós újabb tervei szerint a VIII., Bródy Sándor u. 8. sz. alatt (jelenlegi Olasz Kultúrintézet) fel is építettek.

Perehdy Károly

³ Országgyűlési Napló 1861. július 10-i LVIII. ülés.

⁴ Országos Levéltár 5391/1864 elsz. X. a csomag.

⁵ Lyka Károly: Nemzeti romantika. Singer és Wolfner Irodalmi Intézet RT. Budapest, 1942.

⁶ Országgyűlési Napló 1861. július 10-i LVIII. ülés.

⁷ Főv. Levéltár 11536-1861. 1861. Kisasszony hó 21 napján.